

Življenjske in delovne razmere gozdnih delavcev v zadnjih 50. letih 20. stol. na območju Gozdnega gospodarstva Postojna

Franc PERKO*

Izvleček:

Perko, F.: Življenjske in delovne razmere gozdnih delavcev v zadnjih 50 letih 20. stoletja na območju Gozdnega gospodarstva Postojna. Gozdarski vestnik št. 5-6/2003. V slovenščini, cit. lit. 6.

Prispevek prikazuje razvoj bivalnih in delovnih razmer gozdnih delavcev pri Gozdnem gospodarstvu Postojna v drugi polovici dvajsetega stoletja. Najprej so si delavci sami urejali svoja bivališča (zavetišča), in sami skrbeli za prehrano, postopno prevzame skrb zanje podjetje. Število nastamb se postopno zmanjšuje, tiste ki ostajajo postanejo vse bolj opremljene. Na koncu se delavska naselja gozdnih delavcev iz »divjine« selijo v vasi in mesta ali na njihova obroba. Prvotno pešačenje na delovišče, zamenjajo v šestdesetih letih najprej mopedi, nato pa kombiji last podjetja. V devetdesetih letih se zapre še zadnja nastamba, delavci si morajo sami urediti prebivanje in prihod na delovišče ter poskrbeti za prehrano.

Ključne besede: gozdni delavec, nastanitev, prehrana, Gozdno gospodarstvo Postojna

1 UVOD

Drvarska zavetišča, bivališča ali bivaki, so bili v začetku sila preprosti. Zgrajeni so bili izključno le iz materiala, katerega je nudil sam gozd na delovišču. Sušice, tanjši les, vrhači, lubje, srobot, mah, vejevje, kamen so bile osnovni gradbeni material. Gozdni delavci, ki so na delo hodili peš so, ko so bili več kot uro hoda od doma, v gozdu tudi prespali. Tudi če so bili bližje doma, so si v gozdu, na delovišču zgradili bivak (zavetišče) kamor so se umaknili ob slabem vremenu. Ko je Gozdno gospodarstvo Postojna začelo graditi prve kočice brunarice so jih gradili tako, da so z njimi zagotovili dostop do delovišča. Iz brunarice je bilo do najbolj oddaljenih delovišč do dobro uro hoda. Ko so se s sečnjo selili v bolj oddaljene predele, na nova delovišča, je bilo običajno potrebno postaviti novo brunarico. To so bili časi ko ni bilo ne koles (ki tudi v hribovitem terenu niso bila uporabna), mopedov in avtomobilov, kočice je bilo potrebno graditi na takih mestih, da se je skrajšal čas hoje na delovišče. Tedaj so bili gozdovi tudi prepreženi s številnimi bližnjicami, ki so omogočale čim krajši prehod na delovišče. Postopno se je »standard« v teh bivališčih spreminjal. Z razvojem motorizacije se je njihovo število manjšalo, bile pa so vse bolj zgrajene in tudi opremljene. Od prvih koč iz sredine petdesetih let, adaptacij opuščanih vojaških, pa tudi nekdanjih gozdarskih (hiše logarjev in revirnih gozdarjev pri nekdanjih veleposestnikih) objektov in poznejših gradenj so bile leta 1970 (ob višku) na območju Gozdnega

gospodarstva Postojna 104 stavbe, ki so služile direktni gozdni proizvodnji (brez upravnih in stanovanjskih stavb v naseljih). V teh 104 stavbah je bilo 747 prostorov, s površino 11.701 m². Ob gozdnih stavbah je bilo tudi 88 vodnjakov s prostornino 5.124 m³. In kakšna je bila takrat (1970) perspektiva teh številnih objektov? V perspektivi se bo, ali pa se je že opustilo večji del gozdnih stavb, ker je za podjetje ekonomičnejše, da se delavci vozijo na delo iz centralnih delavskih naselij (Gomance, Okroglina, Mašun, Leskova dolina, Javornik, Mačkovec, Škocjan, Hrušica). Že proti koncu šestdesetih let se prične število naseljenih delavskih koč in nastamb manjšati; z razvojem motorizacije pešačenje zamenja prevoz delavcev na delovišča s terenskimi vozili in kombiji, delavci se selijo v bolj opremljene delavske centre. To je tudi čas, ko se prično domači delavci (razen furmanov seveda, njihovo število pa prične takrat upadati, saj jih zamenjuje traktor) organizirano voziti na delovišča od doma. Na delovišča dobijo tudi topel obrok hrane. Hkrati se tudi povečuje produktivnost (mehanizirana skladišča za beljenje in krojenje iglavcev, mahanizirano spravilo lesa, nakladalne naprave na kamionih, boljša oprema in usposobljenost delavcev) kar povzroči zmanjšanje števila delavcev v neposredni proizvodnji in s tem zmanjšanje potreb po številu postelj v delavskih nastambah. Razvoj zahteva svoje, delavci niso več pripravljeni živeti sredi gozdov, tudi nedeljski odhodi v »civilizacijo« jih ne zadovoljijo več,

* mag. F. P. univ. dipl. inž. gozd. Slivice 34, 1381 Rakek

delavske nastambe sredi gozdov se opuščajo, delavci se selijo v nastambe v dolini (Cerknica, Mačkovec, Stari trg), nekateri si v naseljih dobe stanovanja, si kupijo hiše, tudi razdružitev Jugoslavije nekaj doprinese k temu in v začetku devetdesetih let usahnejo tudi ta bivališča. Vsakdo mora sam skrbeti za sebe, tako za stanovanje, prevoz na delo in prehrano. Stavbe v gozdovih dobivajo drugo vlogo (manjše na primernih lokacijah predvsem za vikende, v določenih objektih se razvija gostinstvo in turizem, druge pa najeda zob časa).

2 GOZDNI DELAVCI SAMI SKRBE ZA SVOJE BIVALNE IN DELOVNE RAZMERE

Skoraj do leta 1960 pri Gozdnem gospodarstvu Postojna ni bilo organiziranega bivanja in prehrane gozdnih delavcev. Vse to je bilo prepuščeno njim samim. Dokler so si delavci sami gradili ta preprosta zavetišča in bivake, so jih zgradili na vsakem delovišču. V prispevku Končan je dom v Leskovi dolini, ki je izšel v Gozdnem gospodarju, glasilu Gozdnega gospodarstva Postojna 1964 takole pravijo starejši gozdarski veterani, ki že od mladih nog delajo v gozdu: Po gozdovih se ni nikdar tako gradilo, vsaj za delavce ne. Za vsak oddelek vedo pokazati, kje so imeli bivališče, ki je bilo narejeno brez metra in žebnja, pa je bilo kljub temu »sodobno« vse do nedavnega. Da so resnično bivali

Slika 1: Desetletja, pravzaprav stoletja so gozdarji bivali v takih kolibah in si v kotličkih pripravljali skromen obrok. Šele leta 1960 je bila podrtja zadnja takšna koliba.

Slika 2: Oglarska bajta na Nanosu leta 1961.

v dolinici pri tistih dveh hojajah lahko dokažejo s koščkom strešne lepenke, ožganim kamnom ali ostankom deske. Ni še polnih deset let, ko jih je logar pripeljal v oddelek, odkazan za sečnjo, jih seznanil kako mora biti delo izvršeno in na koncu še mimogrede dejal: »Slamo in lepenko bo pripeljal furman.« (PERKO 2002).

Če so delali v bližini doma pešačili na delo in iz dela. Če pa so bili bolj oddaljeni od doma (več kot uro hoda – okoli 5 km), so delavci bivali v gozdu v neposredni bližini delovišča, največkrat v zasilnih barakah, nadstreških ipd. Te so si zgradili sami iz lesa, lubja in drugega materiala, ki so ga našli na kraju samem. V prvih letih po drugi svetovni vojni so od podjetja dobili le balo strešne lepenke in slame za boljšo streho in udobnejše ležišče. Gozdar Jože Štefančič se takole spominja pogojev dela v gozdu, kjer je pričel z delom pri očetu 1947 leta (PERKO 2002): »Zaposleni smo bili od svita do mraka. Delovni čas je bil kar okoli 12 ur. Če smo delali tja do pet kilometrov daleč od doma, smo se dnevno vračali domov. Zjutraj je še nekako šlo, saj smo bili spočiti, hujša pa je bila zvečer pot domov«. Jože še hudomušno pripomni. »da si je takrat hodil po prstih rok, tako so se mu podaljšale po napornem celodnevem vlečenju »amerikanke« in nabijanju sekire. Če so bivali dlje od doma, so stanovali v bivakih, ki so si jih zgradili sami. Malo slame za posteljo in streha iz lubja, to je bilo pogosto vse udobje. Ko je skupina delala blizu bivališča, je kuhala pri nastambi, ko pa so se bolj oddaljili, so že zjutraj v mraku vzeli s seboj kotliček. Okoli 7 do 8 ure je eden od skupine skuhal malo koruznih žgancev. To je bil zajtrk in z njim so zdržali do opoldne, ko so si pripravili kosilo, si privoščili kako uro počitka, potem pa zopet vzeli v roke »amerikanko« in sekiro do mraka. Takrat so na delovišču

Slika 3: Stara skromna oglarska kočica posneta 1934 leta v revirju Gomance.

tudi povečerjali in odšli do bivaka. Z letom 1957 so prišli mopedi, predvsem mladi smo si jih kupili (večinoma na posojilo-kredit) in začeli smo se vsak dan voziti domov. V kočah in bivakih na območju Nanosa in Hrušice so ostali predvsem starejši delavci, nenaklonjeni »motorizaciji«. Tako sem se sam vozil z mopedom, oče pa je pešočil. Od doma sva šla hkrati, sam sem preden je prišel on na delovišče, že obdelal eno drevo. Tudi popoldan sem ostal lahko malo dlje na delu kot oče. Tako se je moped tudi ekonomsko splačal, saj sva lahko posekala in izdelala več lesa, pa še manj utrujen sem prišel domov kot prej, ko sem moral ves izmučen pešočiti.«

In kako so si zbirali prostor za bivališče? Ko jih je logar pripeljal na delovišče so si delavci poiskali zatišen prostor sredi delovišča pod drevmi, ki po njihovi oceni ni bilo nevarno za strela. Iz sušic so hitro naredili dve steni, dober meter visoki, naredili so še zadnjo steno, pol prednje založili s kamnitimi ploščami, kar je služilo za peč, druga polovica pa za vhod. Lepenka na strehi je pogosto lovila deževnico tudi za kuho. V mrzlih dneh so kurili in kuhali znotraj, v toplejših dneh pa zunaj, prav pred vhomom. Kako je bilo s čistočo in redom? Zaradi pomanjkanja vode so veliko dni preživel z litrom vode na človeka. V bajti pa legli k počitku tako, da so si sezuli samo čevlje. Pokrivali so se tako rekoč s tistim, kar doma ni bilo več uporabno, saj je bilo vsake količkej vredne reči za v tako bajto škoda.

Kindler (PERKO 2002) je 1934 leta fotografiral eno najstarejših »koč« na postojnskem gozdno-gospodarskem območju. Skromna oglarska kočica posneta v revirju Okroglina je bila zgrajena iz bukovich okroglic, kar naslonjena na drevje.

Mehora (MEHORA 1964) v prispevku Drvarske kočice na Slovenskem opisuje to »revščino«, v kateri

so do šestdesetih let prejšnjega stoletja živeli gozdni delavci. Kot zanimivost opisuje tudi kraški tip drvarske kočice s pobočja Nanosa, ki sodi med starejše in najbolj primitivne bajte. Zgrajena je bila iz neobdelanih brun, ki so bila preprosto vpeta med pokončne v zemljo zasajene nosilne drogove, med seboj povezane s srobotom in lesko. Reže med brunami so bile zamašene z mahom. Ležišče oziroma pograd je bil sestavljen iz brun, privezanih na v tla zabite kole. Na zgornji, z vrvmi prepleteni podlagi je bila slama ali pa kar smrečje. Posebnost zaradi katerih se razlikuje od drugih bajt, je ognjišče. En vogalni del bajte je zgrajen iz kamnja, debelina stene je 50 do 60 centimetrov in vsebuje okoli 1 m³ kamnja. V kotu, ki ga obdajata zidova, je ognjišče, ki je polkrožno obloženo s kamnjem. Bajta je bila pokrita z lubjem in je imela le sezonski značaj. Na tem območju so enake bajte uporabljali tudi oglarji.

3 PRVE PO VOJNI ZGRAJENE KOČE

Že kmalu po končani drugi svetovni vojni so pričeli z adaptacijami obstoječih gozdarskih stavb, pa tudi prvimi novogradnjami v od naselij bolj oddaljenih gozdovih Gozdnega gospodarstva Postojna (Gomance, Okroglina, Leskova dolina, Mašun). V bližini teh objektov so nato tudi vršili posek.

Kakšno je bilo stanje v povojnem obdobju nazorno pove zapis iz Gozdnogospodarskega načrta za revir Leskova dolina za obdobje 1954-1963, napisan leta 1957: V revirju je samo glavna hiša (Leskova dolina), ki je bila obnovljena po vojni. Dalje imamo dve lovski koči na Gašperjevem hribu in Mašunski požganini. Mnogo je ruševin od italijanske zasedbe, ki bi se lahko še adaptirale za stanovanjske hiše za delavcev, uslužbencev pa tudi študentov, ki bi lahko študirali te dobro urejene gozdove.

Da je bilo podobno tudi v drugih revirjih vidimo iz Gozdnogospodarskega načrta za revir Jurjeva dolina za obdobje 1960-1970 kjer načrtovalec zapiše: Zaradi oddaljenosti revirja od stalnih bivališč delavcev – najmanj dve uri hoda v eno smer – morajo prebivati celi teden v gozdu. V zvezi s tem se je zgradila leta 1959 na Križišču ustrezna in udobna delavska kočica-hiša, kar je zvezano z dobro pitno vodo iz velikih cistern, ki so bile v času italijanske zasedbe zgrajene v vojaške namene.

Slika 4: Prve po vojni grajene koče-brunarice so imele znotraj en sam neobdelani prostor, bile so brez oken. Osnovna prednost je bila v urejenosti pitne vode.

Takih hiš je potrebno zgraditi še več, in sicer na Starih ogencah in Jurjevi dolini. S tem bi delovišče bilo oddaljeno največ eno uro hoda v eno smer.

V šestdesetih letih je pričelo Gozdno gospodarstvo Postojna načrtno graditi gozdne ceste (med leti 1960-1963 je bilo zgrajenih 37 km gozdnih cest – to je bil pravi podvig, kajti takrat se je ceste gradilo ročno) in tako odpirali nove predele gozdov za racionalnejše izkoriščanje. Na novo odprtih področjih je bilo potrebno zgraditi tudi bivališča za delavce. Ker takrat za delavce ni bilo koles, mopedov, motorjev in avtomobilov je bilo nujno graditi koče na takih mestih, da se je skrajšal čas hoje na delovišče. Kolesa, mopede in celo motorje pa je takrat že imel tehnični kader, prvi posamezniki pa so si kupili, tudi s pomočjo podjetja tudi avtomobile. Prve po drugi svetovni vojni zgrajene koče-brunarice sredi petdesetih letih so bile neobdelanih brun, imele so le en sam prostor, bile so brez oken, delavci pa so imeli trdno streho nad glavo, iz katere je po žlebovih v vodnjake tekla voda. Prednost teh koč je bila v

tem, da so imele dobro streho, toplo zavetje, v vodnjaku pa dobro vodo kapnico.

Turk pa že leta 1955 zapiše, kar naj bi veljalo za Slovenijo: Delavci delajo v manjših skupinah, največ po 2 do 3, kakor jim pač najbolje ustreza. Bivališča so neprimerno boljša kot pred vojno, ker za njih skrbi delodajalec. Orodje je še pomanjkljivo, ker ni potrebnih pripomočkov za njegovo brezhibno pripravo. Močno se čuti tudi potreba po šolah za gozdne delavce, kot so v naprednih državah (TURK 1955).

O spremenjenem odnosu do bivanja gozdnih delavcev piše tudi Mehora: Sedaj posvečamo nastanitvi gozdnih delavcev več skrbi ne le s socialnega stališča, ampak nas k temu sili tudi nagel gospodarski razvoj. Zato še toliko hitreje zginjavajo iz naših gozdov opisani in podobni tipi preprostih gozdnih zavetišč (MEHORA 1964).

Razvoj je počasi prinesel svoje, začeli so z gradnjo sodobnejših brunaric, ki so bile znotraj obdelane in z ločenima kuhinjo in spalnico. Imele so tudi okna. To se je zgodilo koncem petdesetih in v začetku šestdesetih let. Osnovna pomanjkljivost pa je bila v neurejenosti sanitarij, brez možnosti kopanja in brez prave osvetlitve. Stranišča ni bilo v stavbi, seveda tudi ne kopalnice, jedilnica je bila v lepem vremenu zunaj, v slabem in zvečer pa v kuhinji ali spalnici. Danes se lahko grenko nasmejemo, takrat pa so bile te brunarice v primerjavi z zavetišči, ki si jih je delavec sam zgradil na delovišču, pravi hoteli. Na primeru delavske nastambe Veksel si pogledjmo kako nagel je bil razvoj »udobnosti« delavskih nastamb. Veksel je bil center za nastanitev delavcev revirja

Slika 5: Prve prave sodobne koče. Delavska nastamba Leskov vrh, zgrajena 1962 leta.

Slika 6: Tudi adaptirani vojaški objekti so rabili za delavske nastambe in hleve za živino. Na sliki nastamba "bunker" na Debelem kamnu v revirju Javornik.

Jurjeva dolina že od leta 1948. Tega leta so namreč na temelje stare vojašnice postavili leseno barako. Zaradi vse večjih potreb po solidnih nastambah za delavce in živino so leta 1961 zgradili nov, zidan hlev za živino in sobo za vlačilce. Takoj je nastalo nezadovoljstvo pri delavcih sekačih, ki so še vedno spali v stari lesenjači. Leta 1962 je bila zgrajena sodobno urejena brunarica za 16 delavcev, v dveh sobah sta bila tudi dva štedilnika, kjer so si delavci sami kuhali hrano. Leta 1963 je bila na Vekslu prvič odprta menza, preurejena je bila kuhinja in sobe v spalnice. Kmalu je bilo ugotovljeno, da je nastamba premajhna in da ne ustreza niti osnovnim pogojem za bivanje. Ni bilo umivalnice, ni bilo sanitarij in tudi vodo je bilo treba nositi v kuhinjo iz bližnjega vodnjaka. Tedaj so že delovale sodobne nastambe v Leskovi dolini, Mašunu, Gomancah, Škocjanu, Mačkovcu. V letu 1971 so stavbo razširili, dozidali so še dve sobi in jo opremili z novimi posteljami. V kletnih prostorih so uredili umivalnico in sanitarije. Iz nekaj kvadratnih metrov velike lesene barake je v dobrih dvajsetih letih nastala sodobna delavska nastamba s 17 prostori (v pritličju: štiri spalnice, jedilnica, skladišče za gorivo in motorne žage in drvarnica; v kleti: dve shrambi, sušilnica, umivalnica, stranišče in garaža) s skupno površino 158 m². Prav kmalu pa je bila nenaseljena, delavci so se preselili v nekaj kilometrov oddaljeni sodobno opremljeni delavski center Mašun.

Na področju snežniško-javorniškega masiva je od konca prve svetovne vojne, pa do druge potekala meja med Italijo in Jugoslavijo, ob meji pa so bili zgrajeni številni vojaški objekti. Za potrebe nastanitve delavcev, pa tudi hleve za živine so tako lahko pogosto uporabili adaptirane opuščene vojaške objekte.

Še nekaj je doprineslo k intenzivni gradnji nastamb pri Gozdnem gospodarstvu Postojna. Do leta 1960 so bili gozdni delavci pretežno domačini. V gozdu so po tradiciji delali kmečki možje in fantje s celotnega območja. Največ jih je prihajalo iz Podkrajja, Gornje Pivke, Loške doline, in okolice Zabič. Z razvojem lesne in druge industrije ter drugih dejavnosti so se odpirala nova delovna mesta, ki so dajala možnost zaposlitve v dolini, blizu doma. Ni bilo treba več bivati daleč od doma, sredi gozdov, vsak dan so lahko bili doma, sredi življenja. Ker so se obenem manjšale razlike v dohodkih v škodo gozdnih delavcev, so domačini opuščali delo v gozdu in se zaposlovali v industriji, kar je polkmetom tudi mnogo bolj ustrezalo. Mladi delavci niso kazali nobene prave želje po zaposlovanju v gozdarstvu. Oddaljenost od doma, ne več tako stimulativen osebni dohodek (plače), nereden in podaljšan delovni čas so dejavniki, ki so domačine odvrčala od zaposlitve v gozdu. Postopno kot so delo zapuščali domači sekači, so se zaposlovali sekači iz Bosne in Hercegovine. Prvi delavci iz Bosne in Hercegovine so se zaposlili pri Gozdnem gospodarstvu Postojna že 1958 leta. Sredi šestdesetih let so bili delavci (sekači in gojitelji) iz drugih republik tedanje Jugoslavije pri Gozdnem gospodarstvu Postojna že v večini.

4 NOVE SODOBNE DELAVSKE NASTAMBE

Medtem, ko se intenzivno grade kočje po terenu, iz katerih so delavci peš odhajali na delovišča, se že v začetku šestdesetih let se prične postopno urejati sodobnejša delavska naselja. Najprej z adaptacijami že obstoječih objektov in zgraditvijo daljnovidov (Leskova dolina leta 1964, Mašun leta 1965, Okroglina, Gomance, Hrušica 1971), nato pa z novogradnjami (Mačkovec leta 1967, Škocjan leta 1969). Od sredine šestdesetih let naprej obratujejo že prva prava sodobna delavska naselja, z vso potrebno infrastrukturo (elektrika, centralno ogrevanje, kopalnice, sušilnice, kuhinja, jedilnica). Delavci so se počasi navajali na nove razmere in red, tudi številne kazni so bile sestavni del privajanja na nove razmere. Poglejmo si kako je izgledal Dom v Leskovi dolini 1964 leta. Glavna pridobitve doma so bile: elektrika (daljnovod iz Loške doline), sanitarije, centralna kurjava, moderno opremljena kuhinja, jedilnica, spalnice.

Slika 7: Dom v Leskovi dolini
odprt 1964 leta.

Delavec, ki je stanoval čez teden v tem domu se je res lahko pošteno spočil. Ko je prišel z dela, je najprej shranil orodje, po stranskem vhodu prišel v prostor poleg kopalnice, kjer je v svojo omarico shranil delovno obleko, se v kopalnici s toplo vodo temeljito umil in skopal, nato pa oblekel v čisto obleko in v copatah odšel v gornje prostore (jedilnica, spalnica).

Že leta 1973 so bile vse koče po gozdovih prazne (nekatero so bile v uporabi daljše obdobje, druge le kratek čas, tudi tako bi se našlo, ko po zgraditvi ali adaptaciji sploh ni bila vseljena, tako hitre so bile spremembe), delavci pa so stanovali le še v solidnih zidanih stavbah: Mašun, Gomance, Leskova dolina, Mačkovec, Hrušica in Škocjan. Medtem je tudi traktor zamenjal »furmane«. Tu so stanovali le še delavci iz drugih republik nekdanje skupne države in se od tu s kombiji vozili na delovišča. Domači delavci so se vozili od doma na delo s kombiji Gozdnega gospodarstva Postojna. Na višku, leta 1973, je bilo v šestih delavskih nastambah pripravljenih kar 139.661 obrokov hrane. Za prevoz delavcev, toplega obroka hrane na delovišče, goriva, maziva, eksploziva in oskrbo nastamb je imelo Gozdno gospodarstvo Postojna takrat 71 kombijev, ki so na leto opravili okoli milijon kilometrov.

Tudi sodobni centri se prično počasi zapirati, delavci iz drugih republik tedanje Jugoslavije niso bili pripravljeni več bivati sredi gozdov, število delavcev v nastambah je vse manjše in postavlja se vprašanje ekonomičnosti njihovega obratovanja.

Najprej se zapre (opusti) Okroglina, nato Hrušica. Konec sedemdesetih let po desetletju obratovanja je bila zaprta prva sodobna delavska nastamba v Rakovem Škocjanu, delavci se preselijo v samski dom, ki so ga gozdarji zgradili skupaj z gradbeniki v Cerknici. V začetku osemdesetih let se nato zapre Leskova dolina, pred dobrimi petnajstimi leti ponos podjetja. Delavci se preselijo v samski dom v Stari trg. V samski dom v Cerknici se preselijo leta 1990 tudi delavci iz Mačkovca, zapre se tudi delavsko naselje Mašun in Gomance. Z razdružitvijo Jugoslavije, ko je osip delavcev iz drugih držav nekdanje Jugoslavije še večji, obseg dela pa se močno zmanjša, se zapreta še oba samska domova, delavci morajo sami skrbeti za bivanje, v lastni režiji je tudi prihod na delo in prehrana.

Stavbe v gozdovih dobivajo drugo vlogo (manjše na primernih lokacijah predvsem za vikende, v določenih objektih se razvija gostinstvo in turizem, druge pa najeda zob časa).

5 PREHRANA GOZDNIH DELAVCEV

Najprej so si delavci sami kuhali hrano v kotličkih. Temu primeren je bil izbor hrane: predvsem polenta, pa makaroni, včasih krompir, vse skupaj so zabelili s slanino. Pripravljali so si predvsem tako hrano, ki jo je bilo mogoče na hitro pripraviti.

Ko je, koncem petdesetih in v začetku šestdesetih let, podjetje pričelo graditi sodobnejše kočebunarnice in adaptirati vojaške objekte so delavci

Slika 8: Delavci so dobili na delovišče opoldan topel obrok.

za kuhanje in gretje v mrzlih dneh dobili v teh kočah štedilnike na drva. To je bil že velik napredek, čeprav so si morali še vedno kuhati sami. Ali so se pri tem menjavali, ali pa so izbrali najspretnjšega za to opravilo. V teh kočah so imeli tudi že shrambe za hrano.

Postopno je podjetje poleg za bivanje pričelo skrbeti tudi za prehrano delavcev. Tako je bila prva menza (kuhinja) organizirana na Gomancah že leta 1959. Dolgoletni revirni gozdar na Gomancah Milan Šuc takole slikovito predstavi prve začetke: »Prvi začetki delavske menze so naleteli na odpor; razlogov za to je bilo več. Nekateri delavci so bili mnenja češ to je "kolhoz". Drugi so želeli ohraniti stari način prehrane, ki je bil denarno cenejši, a po zdravju dražji, to je: "polenta in panceta vsak dan". Le malo je bilo tistih, ki so postali abonenti skupne prehrane. V začetku je gomanška "hacienda" ob sončnem zahodu izgledala kakor pokopališče na dan mrtvih. Okrog obzidja so vse povsod goreli manjši ognji, kjer so si delavci po končanem delu kuhali večerjo«.

Kljub odporom in težavam pa se je organizirana prehrana gozdnih delavcev širila. V začetku je

precejšen del kolektiva z nezaupanjem gledal na "moderno" prehranjevanje gozdnih delavcev. Še nekaj let potem je bilo opaziti, da poleg organizirane kuhinje delavci še vedno sami pripravljajo hrano. Sčasoma so se vendar oprijeli prave kuhinje. Leta 1965 je v Gozdnem gospodarju v prispevku Prehrana gozdnih delavcev zapisano: »In danes ni več gozdnega delavca, ki bi si sam pripravljala hrana, ker je uvidel, da je stari način res škodljiv človeškemu organizmu.«

Na višku (1973. leta) je bilo v šestih delavskih nastambah, kjer so takrat bivali delavci, realiziranih kar 46.153 kompletnih penzionov, če se izrazimo po gostinsko. Povprečno se je tega leta v delavskih nastambah oskrbovalo 126 delavcev na dan. Delavci so tega leta, kot tudi v drugih letih, prispevali dobro četrtino (27%) stroškov (materialni stroški za hrano) vse druge stroške pa je nosilo podjetje.

Novi časi in racionalnost poslovanja zahtevajo svoje, s prihodom v devetdeseta leta delavci zopet prevzamejo skrb za prehrano v svoje roke. Tokrat je mnogo lažje, avtomobil jim je omogočil mobilnost.

6 VIRI

- ČESNIK, I., 1971. Otvoritev delavske nastambe Veksel. Gozdni gospodar. Glasilo Gozdnega gospodarstva Postojna.
- MEHORA, M., 1964. Drvarske kočice na slovenskem. Gozdarski vestnik.
- PERKO, F., 2002. Zapisano v branikah. Gozdovi in gozdarstvo od Snežnika do Nanosa skozi čas. Gozdarsko društvo Postojna.
- TURK, Z., 1955. Izkoriščanje gozdov v desetletju 1945–1954. Gozdarski vestnik.
- Naših 20 let v slikah. Gozdni gospodar. April 1973. Izredna številka ob 20-letnici podjetja. Gozdno gospodarstvo Postojna.
- Kataster gozdnih stavb in pomožnih objektov v direktni gozdni proizvodnji po stanju 31. 12. 1971 za Gozdni obrat Cerknica, Bukovje. Ilirska Bistrica, Knežak, Postojna in Snežnik. Gozdno gospodarstvo Postojna.